

ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗМІСТУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Шевченко С.М.

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
старший науковий співробітник відділу історії та філософії освіти
Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України
shevchenko_s_n@ukr.net
ORCID ID iD: 0000-0002-0432-8893

Політика пам'яті в Україні у 2005-2021 роках стала одним із ключових чинників трансформації змісту національно-патріотичного виховання у школі. Вона визначає способи інтерпретації історичного минулого, формує державні наративи та впливає на освітні програми.

Проблемному значенню в освіті та галузі національно-патріотичного виховання приділили увагу Л. Березівська, Н. Бондаренко, І. Гирич, Н. Гупан, Н. Дічек, В. Кремень, Г. Корж, О. Пометун та інші. Зокрема, історичної пам'яті та політики пам'яті були дослідження В. Бондаря, Я. Грицака, Г. Касьянова, В. Кравченко, С. Набока, Л. Нагорної, В. Расевича, О. Удода та інших.

У сучасних дослідженнях політика пам'яті трактується як цілеспрямована діяльність держави та інституцій щодо конструювання колективних уявлень про минуле [3]. У цілому, державна політика пам'яті має підручник, який для учнів є чи не єдиною книгою про минуле їхнього народу, тому він мусить містити в собі ті ключові події, які найяскравіше відображають головні ідеї історичної пам'яті, формуючи таким чином національну свідомість.

У шкільній освіті це проявляється через оновлення навчальних програм, підручників та впровадження нових змістових акцентів. Так, у затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. №1392 Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти наголошується на меті розвитку особистості учня, формування мовленнєвої і читацької культури, комунікативної та літературної компетентності, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції і ціннісних орієнтацій. Важливим чинником трансформації змісту національно-патріотичного виховання є вивчення мови, яка «формує гуманістичний світогляд, моральні переконання та естетичні смаки, сприяє засвоєнню національних і загальнолюдських цінностей, використанню інформаційних і комунікаційних технологій, виховує в учнів потребу в удосконаленні власної мовленнєвої культури протягом усього життя» [4]. А також «сприяє консолідації громадян у розбудові та зміцненні держави, забезпечує доступ до джерел української духовності» [4]; «вивчення української літератури сприяє вихованню любові до народу, його мови, звичаїв, національних традицій, культури, розумінню світової та національної історії, проблем сьогодення, розвитку інтелектуальних, духовних та естетичних цінностей» [4]. Серед напрямів вивчення історії, **важливим** є навчання від найдавніших подій: «Новітнього часу: людина в індустріальну та постіндустріальну добу», «Перша світова війна», «Епоха революцій», «Українська революція», «Формування модерної політичної української нації», «Утворення СРСР і місце в ньому України», «Криза 1929-1933 років», «Модернізація на українських землях у 1920-1930-х роках», «Голодомор», «Друга світова війна», «Велика Вітчизняна війна», «Голокост», «Україна у війні» «Декolonізація», «Українське радянське суспільство в другій половині ХХ століття», «Здобуття незалежності України» та інших, які мали історичну пам'ять. Для її формування учні мали *«знати і розуміти* сутність історії як процесу, науки та живої пам'яті, можливість співіснування різних думок щодо однієї історичної події світової та української історії, місце України в

сучасному світі, характерні риси, особливості, значення та наслідки подій, явищ і процесів в історії доби, *уміти* використовувати історичні події для пояснення явищ і процесів, *аналізувати та співвідносити* її, відрізняти факти від інтерпретації, *оцінювати походження* джерел, їх достовірність, *висловлювати аргументовані судження* про історичні явища та процеси, *характеризувати* зміну ролі жінки в суспільстві, *застосовувати набуті знання та вміння* для обґрунтованого пояснення минулого в різній формі з використанням відповідного понятійного апарату та історичних джерел, *виявляти ставлення до змін* у житті та світогляді людей, що відбуваються під впливом соціально-економічних і політичних процесів, діяльності ідейно-політичних сил та історичних діячів епохи, *оцінювати українську історію* в контексті світової та європейської історії, значення, наслідки та впливи різних історичних явищ та процесів, місце України в історичних процесах ХХ-ХХІ століття» [4].

Відповідно до виконання закону України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», постанови кабінету Міністрів України від 16.11.00 №1717, державної національної програми «Освіта України ХХІ століття», національної програми виховання дітей та учнівської молоді в Україні, наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 №1243, **«Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді»** було проведено численні заходи, зокрема у Бахмутській загальноосвітній школі I-III ступенів № 7, Донецької області, де започатковано систему напрямів виховної роботи з формування національно-патріотичного виховання [1]. Аналіз «Програми розвитку освіти дітей та молоді Бахмутської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 7 на 2016, 2017-2020 роки» показав, що в школі проведено загальношкільні заходи спрямовані на підтримку та популяризацію державної мови: проєкт «Україна вражає», «Дивовижні місця в Україні», відео презентації «Відомі українці», конкурси малюнків «Козацька слава України» та інші, які сприяли формуванню національної історичної пам'яті учнів. За планом роботи школи «Про організацію виховної роботи в школі у 2021/2022 н.р.» з метою формування в здобувачів освіти патріотизму, глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності, самобутності, любові до державної мови, було *проведено* місячник громадянського виховання і *реалізовано* проєкт «Школа свідомих українців»; тематичні виховні години такі як: «Козацькі розваги» (4 кл.), «Мужні та відважні» (5-6 кл.), «Ми нащадки козацької слави» (7-9 кл.), «Моя кар'єра в Україні» (10-11 кл.) та інші [1]. Серед заходів Бахмутської школи, в межах тематики реалізовували завдання патріотичного виховання через цінності, які вбачали в любові до Батьківщини, патріотизму, національної гідності, історичної пам'яті, матеріальні та духовні надбання українського народу, національну свободу, повагу до рідної мови.

Особливо значущим став період після 2014 року, коли політика пам'яті набула безпекового виміру. Вона почала виконувати функцію захисту національної ідентичності від зовнішніх інформаційних впливів. У цьому контексті історична освіта стала інструментом формування громадянської стійкості учнів [2].

У навчальних програмах з історії України посилилася увага до тем Голодомору, визвольних рухів, Революції Гідності та сучасної російсько-української війни. Це відображає процес формування нової національної історичної пам'яті, що базується на ідеї безперервності державотворчих процесів [5]. Важливу роль у реалізації політики пам'яті відіграють державні інституції, зокрема Міністерство освіти і науки України та Український інститут національної пам'яті, які забезпечують методичний і нормативний супровід освітніх змін [3]. Одним із них була реалізація Проєкту соціальної дії «Мистецтво – це здійснення мрій» Програми «Активні громадяни» Британської Ради в Україні яка дала змогу учням старших класів отримати доступ до професійної мистецької діяльності, збагатити пізнавальну інформацію про розвиток різних форм мистецтва в Україні та світі, брати участь у розвитку своєї культурної спільноти. Так, у 2021 році автори активно вивчали теоретичні основи та практичні засоби реалізації культурологічного підходу до викладання літератури в загальній середній освіті, розробляли зміст шкільної літературної освіти за новими стандартами, а також створювали навчальні матеріали для вивчення літератури в школі в

мистецькому контексті. Тому в контексті модернізації шкільної літературної освіти серед різноманітного вибору освітніх продуктів провідне місце має належати підручнику, заснованому на культурологічних принципах і створення сучасного освітнього простору, заснованого на культурологічному підході, який є пріоритетним напрямком стратегії розвитку освіти в Україні [7, с. 208].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку нашого суспільства особливе значення має виховання громадянина-патріота, високоморальної особистості, та відродження духовності у суспільстві і «Україна, як незалежна держава з європейським вектором розвитку та орієнтації на європейські цінності продовжує рухатися до впровадження європейських освітніх стандартів...» [7, с. 134]. Отже, політика пам'яті є ключовим механізмом трансформації змісту національно-патріотичного виховання, визначаючи його ціннісні орієнтири та стратегічні пріоритети.

Список літератури:

1. Бахмутська загальноосвітня школа I-III ступенів № 7, Донецької області. Дата останньої зміни 2023 рік. http://artemivsk-school7.edukit.dn.ua/gromadyansjko-patriotichne_vihovannya/gromadyansjko-patriotichne_vihovannya/ <http://artemivsk-school7.edukit.dn.ua/>
2. Касьянов Г. Пастка націоналізму. Київ, 2018.
3. Міністерство освіти і науки України. 2021; 2026. <https://mon.gov.ua>
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. №1392 Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>
5. Шкільна історія очима істориків-науковців / УІНП, 2008.
6. Makarov Z., Ovsiankina, L., Tokuiieva N., Shevchenko S., Zagorodnya A., & Tadeush O. The Management of Innovation Processes in Higher Education Institutions of Ukraine on the Way to the Formation and Development of the European Knowledge Market. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. V. 15, № 4, 2023. С. 132-158. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/15.4/785>
7. Yatsenko, Tamila, Hohol, Natalia, Dichek, N.P., Bailo, Iuliia and Slyzhuk, Olesia. Реалізація культурологічного підходу в сучасному освітньому просторі України AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research, 2022. Вип. 1 (12). С. 201-210. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731265/>